

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ

Загострення кризових процесів у вітчизняній економіці має суттєвий вплив на стабільність функціонування банківської системи, що вимагає активного втручання центрального банку як її основного регулятора. У той же час, в умовах економічної та політичної нестабільності особливої актуальності набуває проблема незалежності центрального банку країни від дій уряду з метою підтримки об'єктивності розвитку економічних процесів. У сучасній економічній літературі представлені методичні розробки оцінювання рівня незалежності центрального банку, які передбачають аналіз наявності законодавчих обмежень впливу уряду на діяльність центрального банку, а також механізмів фінансування потреб уряду за рахунок коштів центрального банку на пільгових умовах. Найбільш поширеними методами оцінки незалежності центрального банку у світовій практиці є індекс Цукермана (CWN-індекс) [1] та GMT-індекс, розроблений В. Гріллі, Д. Маскіандаро та Д. Табелліні [2], кожен з яких передбачає оцінювання ряду критеріїв, подібних за метою їх визначення.

Враховуючи постійні зміни законодавства у сфері банківської діяльності, а також нестабільність грошово-кредитної політики Національного банку України, на сьогоднішній день актуальним є оцінювання відповідності вітчизняного законодавства та практики функціонування центрального банку світовим стандартам дотримання незалежності його діяльності, що доцільно провести на прикладі зазначених раніше індексів. Аналізуючи основні положення функціонування центрального банку, визначені останньою версією закону «Про Національний банк України» [3], відмітимо, що головною функцією НБУ визначено стабільність грошової одиниці України, що відповідає загальноприйнятим пріоритетам грошово-кредитної політики. Позитивно можна також відзначити встановлення терміну перебування на посаді Голови НБУ строком на сім років, що відповідає світовій практиці та сприяє стабільності дотримання курсу грошово-кредитної політики. Поруч з цим призначення Голови НБУ здійснюється Верховною Радою України за поданням Президента України, що, з точки зору відповідності критеріям GMT-індексу є позитивним фактом, оскільки відбувається без втручання уряду, однак, враховуючи методіку розрахунку CWN-індексу, більш об'єктивною є процедура призначення голови центрального банку за рішенням виконавчого органу центрального банку або, принаймні, за його участю. У той же час, законодавством визначено підстави для звільнення з посади Голови НБУ, які не пов'язані з політичними обставинами, що, відповідно до критеріїв CWN-індексу, є позитивним фактом, аналогічно як і умова неприпустимості одночасного перебування на посаді Голови НБУ та участі в політичній партії чи керівництва в органах державної влади. У контексті незалежності призначення керівних органів НБУ відмітимо також, що процедура формування Правління НБУ відповідає критеріям GMT-індексу з позиції його призначення без участі уряду та без включення представників уряду до його складу, однак, у той же час, термін функціонування правління не визначено у відповідності до оптимальних параметрів.

Аналізуючи рівень незалежності НБУ при формуванні грошово-кредитної політики, відмітимо, що основні засади грошово-кредитної політики розробляються НБУ без участі уряду. Окрім того, вітчизняним законодавством заборонено надання кредитів державі, в тому числі купівля цінних паперів, емітованих державою, на первинному ринку, що цілком відповідає загальноприйнятим нормам. Однак, у той же час, в Україні в останні роки залишається актуальним механізм непрямого

фінансування уряду центральним банком шляхом викупу ним облігацій внутрішньої державної позики на вторинному ринку, що демонструє рис.1.

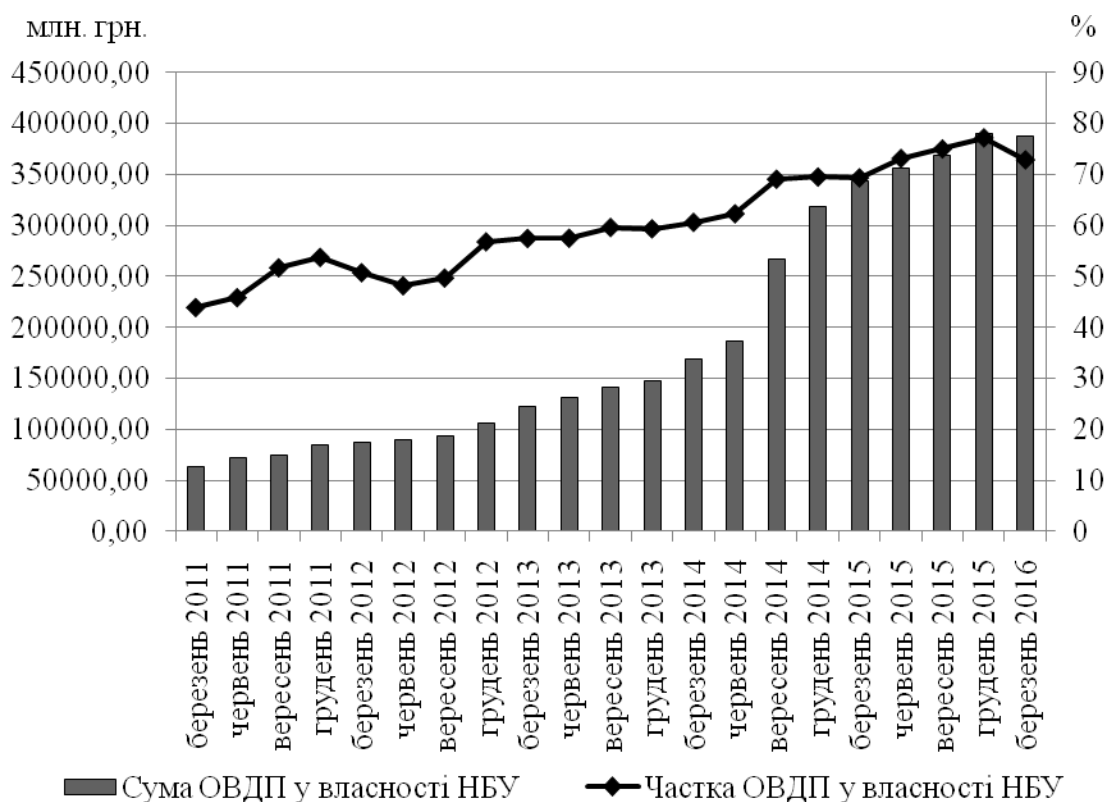

Рис. 1. Динаміка облігацій внутрішньої державної позики у власності НБУ (складено за даними [4])

Як можна бачити з даних рисунку, вже починаючи з 2011 року, частка загальної кількості емітованих ОВДП, які перебували у власності НБУ, перевищує 50%, причому, незважаючи на незначні коливання протягом 2012 року, в цілому за аналізований період відбувалося перманентне зростання параметра як в абсолютному так і у відносному вираженні і у 2014 році частка ОВДП у власності НБУ досягає 70%.

Таким чином, проведений аналіз засвідчує той факт, що, незважаючи на приведення законодавства у відповідність світовим нормам регламентування незалежності центрального банку, залишаються невирішеними проблеми тісних економічних взаємозв'язків функціонування уряду та НБУ, що створює передумови для зниження ефективності його діяльності у підтриманні стабільності банківської системи та національної грошової одиниці.

1. Cukierman A. *Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes* / A. Cukierman, S. Webb, B. Neyapti // *The World Bank Economic Review*. – 1992. – Vol. 6. – P. 353-398.

2. Grilli V. *Political and Monetary Institutions and Public Financial Policies in the Industrial Countries* / V. Grilli, D. Masciandaro, G. Tabellini // *Economic Policy*. – 1991. – Vol. 13. – P. 341-392.

3. *Про Національний банк України [Електронний ресурс]* : закон України №679-ХІV від 20 травня 1999 року, поточна редакція від 01.01.2016. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

4. *Статистична інформація про ОВДП, які знаходяться в обігу, за сумою основного боргу [Електронний ресурс]* / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/files/T-bills_debt.xls.